

Vägledning om bränning på kustnära ljunghedar

Glesa tuvor med ljung på hållmark vid kusten. Spridningsrisken är låg när man bränner här och ofta får tuvorna tändas var för sig.

Bränning på kustnära ljunghedar

Ljunghedar har hög biologisk mångfald. Det beror bland annat på att ljungheden består av en mosaik av många livsmiljöer. Bränningen är en nyckel för att upprätthålla denna mosaik med ljung i olika stadier. Den här skriften fokuserar på ljunghedbränning av kustnära hedar. Denna typ av ljunghed är dominerande längs kusten i Bohuslän. Det finns flera olika sorters ljunghedar som sköts på annat sätt. Vid bränning i andra typer av ljunghed kan man behöva göra på andra sätt än så som beskrivs här.

Längs Bohusläns kust är ljungen mest påtaglig när den vid blomningen lyser lila på öarnas kala berg. På hållmarkerna blir det sällan stora sammanhängande ytor. Ljungen kan växa mer eller mindre glest, men naturtypen beskrivs ändå som ljunghed och är en värdefull miljö för många arter. I sänkor mellan berghällarna kan lite större ytor med ljung eller gräs finnas.

På mindre öar och på hållmarker där ljungen är avgränsad av kala berg är det lättare att ha kontroll på elden.

Regelbunden bränning av ljung minskar risken för vildbränder.

Varför ska vi elda?

När vi idag tänker på betesmarker är det kanske främst bilder av ekhagar eller vallar med klöver vi ser framför oss. De markerna var förr ofta åkrar eller slåtterängar och användes för att odla grödor till oss själva och vinterfoder till djuren. Försörjningen av betesdjuren var därför beroende av utmarkerna, som kunde bestå av skogar, hedar och öar. Västkusten hade stora arealer ljunghed.

På magra jordar längre in i landet utvecklades ljunghed när skog avverkades för att möta det ökande behovet av betesmark till djuren. Ljunghedarna i södra Sverige hade troligen sin största utbredning under 1700- och 1800-talen. Idag finns bara en bråkdel av dessa kvar. Många hedar har planterats med tall eller gran, eller växt igen när bete och bränning upphört.

Traditionen att bränna ljung går så långt tillbaka i tiden som till järnåldern. Ljung är ett bra höst- och vinterfoder och djuren fick ofta beta på ljunghedar under vinterhalvåret. Gammal, grov ljung blir förvedad och mindre lämpad som foder. Genom att bränna fick man ett bättre bete. Idag är kanske den främsta anledningen att elden ger utrymme för en större mångfald i ljungheden.

Många bränner fjolårsgräset i slänten vid sommarstugan eller en obrukad äng på gården. Att bränna ljung behöver inte vara svårare än så.

I sänkor mellan berghällarna kan ljuven växa på magra sand- eller grusmarker. Beroende på betetrycket kan ljuven behöva förnygras med bränning mer eller mindre ofta.

Variation är bäst!

Mångfald är en bra riktlinje även när det gäller ljungens ålder. Genom att sträva efter en mosaik av ljung i olika stadier kan vi bidra till en större mångfald av arter inom samma område. Försök därför bränna på flera mindre ytor inom området samma år i stället för stora sammanhängande områden. Det är också lättare att ha kontroll över elden på ett mindre område. Djur, som ormar och ödlor, har större chans att komma undan om inte hela ytan bränns av vid samma tillfälle.

Vid bränningen föryngras ljungen med nya skott eller genom att frön gror till nya plantor. De späda skotten är näringsrik föda för betande djur och blommorna ger pollen och nektar till fjärilar och bin. I nybrända ytor blottas sand och jord där värmeälskande insektsarter trivs och kan gräva bohål. Örter och gräs får utrymme att gro och blomma innan ljungen åter växt sig grov och dominerande. Den gamla ljungplantan blir med tiden som en liten buske och till slut böjs stammarna ofta åt sidan.

Intervall

Hur ofta ljungen behöver brännas kan variera beroende på plats och jordmån. Mellan 5-10 år är ett vanligt intervall.

Redan efter två år kan de nya ljungplantorna börja blomma.

Ljungen är anpassad till elden och dess frön gror bäst efter brand. På hösten efter bränning har här små plantor tittat upp.

Spara äldre ljung

Vid en bränning tar sig inte alltid alla områden. Där äldre ljung blir kvar behöver du inte alltid tända igen för att bränna allt. I den gamla, grova ljungen kan smådjur, fåglar och insekter finna skydd. Höga ljungplantor skapar lä och vindskydd med ett varmare mikroklimat, ungefär som bryn med buskar och träd. Spara några områden med grov ljung och buskar i delar av ljungheden så att det finns vindskydd och ställen att gömma sig.

Små tallar börjar titta upp. Nu är det hög tid att bränna detta område innan tall och en har hunnit växa sig större. Vid denna storlek dör de flesta små träd och igenväxningen stoppas och röjningsbehovet minskar.

Innan du tänder på!

Är området du tänker bränna mycket igenvuxet med enbuskar och träd? Då kan en röjning eller restaurering behövas innan du genomför en ljungbränning. Samtidigt kan du skapa brandgator som gör bränningen säkrare. Det blir mycket hett när enbuskar brinner och det kan bli en säkerhetsrisk.

Finns det några kända fornlämningar i området? En del lämningar kan skadas av eld. Det kan också finnas okända lämningar som är dolda av ljung och buskar.

Gå över området och försäkra dig om att inga fåglar ligger och trycker i sitt bo. Ejdrar och gäss börjar ofta sin häckning tidigt på våren.

Säkerhet och ansvar

Tänk på att genomföra bränningen med hänsyn till omgivningen. Vid vilken vindriktning är det minst risk att röken påverkar boende i närheten? Säkerhetsavstånd till hus och egendom måste självklart tas hänsyn till, liksom att ha markägarens tillstånd. Om ljungheden du tänker bränna ligger inom detaljplanelagt område ska du kontrollera vad som gäller i din kommun. Kontrollera vad din försäkring täcker. Den som håller i tändstickan är alltid ansvarig!

Planering

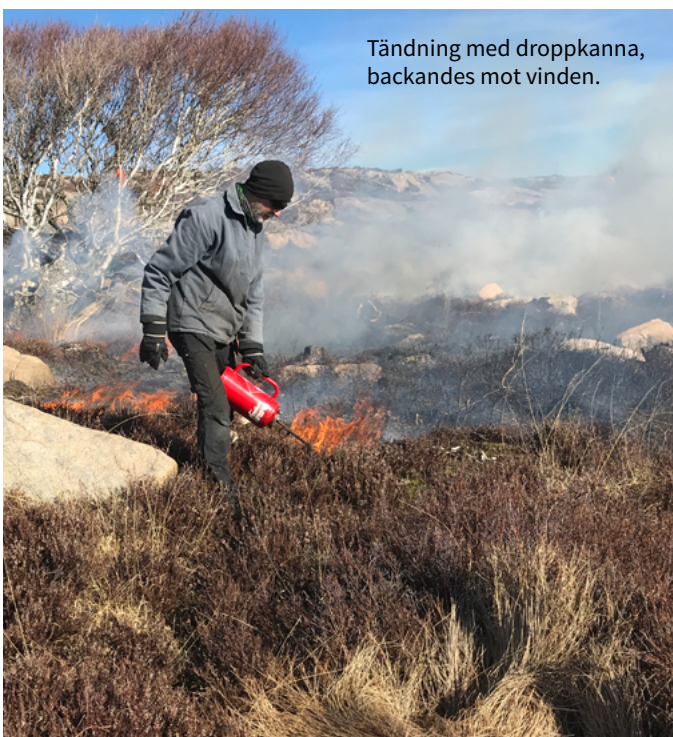
Innan du tänder på behöver du ha gjort upp en plan och säkerställa att du har förberett för en säker bränning och släckning. Vägar, stigar, vattendrag och berghällar kan användas som brandgator. Saknas naturliga avgränsningar behöver du göra brandgator genom att röja och ta bort allt brännbart material. En brandgata bör vara 1-2 meter bred. Genom att vattna i brandgatan minskar risken för spridning ytterligare. Innan antändningen ska fyllda vattenkannor vara utplacerade och eventuella vattenslangar och vattenreservoarer vara på plats. Meddela närmaste omgivning och din lokala räddningstjänst att kontrollerad bränning ska utföras.

När?

Lämplig tidpunkt för att få bra effekt av bränningen beror på väder och vind. Vanligen är förutsättningarna bäst i mars-april. Under en torr, kall period på vinter eller höst kan det också fungera. Ljungen och vegetationen under riset, som gräs och mossor, behöver ha torkat upp för att elden ska kunna bränna bort gammal torv och skapa jordblottor där frön kan gro. Det är viktigt

Ejderen börjar lägga sina ägg tidigt på våren. Ibland är boet ganska exponerat som här på bilden. Men ofta är det gömt under buskar eller hög ljung. Det kan vara svårt att upptäcka honan när hon trycker i boet.

Tändning med droppkanna, backandes mot vinden.

att det inte blåser för mycket för att elden ska vara kontrollerbar. Lite vind (kring 5 m/s) är dock bra. Håll koll på väderprognos, både vad gäller vind och luftfuktighet. Ibland får man vänta in på eftermiddagen för att det ska hinna torka upp tillräckligt.

Det är som regel inte lämpligt att bränna senare under våren än i april. Men även tidigare behöver du vara observant på om det finns risk att skada fåglar som redan ligger på bo. Om det finns fridlysta eller skyddade arter behöver du kontrollera vad som gäller enligt artskyddsförordningen. Är du osäker kan du kontakta din Länsstyrelse.

På Naturvårdsverkets webbplats finns mer information om [arter och artskydd](#).

Fyllda vattenkannor är utplacerade och en blöt enriskvist är redo i handen. Nu är det bara att tända på en hanterbar yta och se elden arbeta.

Hur?

Ljungen bränns av mot vinden och tändningen börjar i kanten vid en brandgata. I hållmarker med berg, buskage och fuktigare sänkor behöver du tända nya områden efter hand. Var uppmärksam på att elden sprider sig mycket fortare uppåt i slänter och branter. Se till att antända branta sluttningar uppifrån och bränn nedåt. Anpassa omfattningen efter hur många personer som är med. Är ni flera som deltar ska en person utses till bränningsledare. Alla deltagare ska känna till planen och ha förberett sig på hur man släcker om något går snett. Efter bränning är det mycket viktigt att området övervakas och att eventuella glödbränder släcks. Glöd kan finnas kvar dolt under marken i någon rot och med vindens hjälp kan elden ta fart flera dagar senare om eftersläckningen inte varit tillräckligt noggrann.

Redskap

Du kan tända med det mesta som ger en låga. En liten gasbrännare eller droppkanna är enklast om du ska bränna mer än enstaka tuvor. För att släcka flammor som kommer på fel ställe eller stoppa spridningen är en daska av en blöt enriskvist eller metallräfsa lämplig. Vattenkannor räcker som släckningsutrustning om brandgatorna är effektiva.

En liten gasbrännare är smidig när det behöver tändas på många små tuvor.

Tänk på din klädsel! Ull eller bomull är säkrare än syntetmaterial.

Våga använda elden i skötseln av ljungheden!

Mer information

[Bränning av gräs i äldre fodermarker | DiVA](#)

[Åtgärdsprogram för ljunghed 2022–2026 | Naturvårdsverket](#)

[Naturvårdsbränning | Länsstyrelsen Västra Götaland](#)

[Arter och artskydd | Naturvårdsverket](#)

[Brandrisk skog och mark | SMHI](#)

[Skogsbrand och vegetationsbrand | MSB](#)

LIFE-programmet

Den här foldern har producerats med stöd av Europeiska kommissionens LIFE-program. Ståndpunkter och faktainnehåll representerar projektet LIFE RestoRED och representerar inte nödvändigtvis Europeiska kommissionens eller byrån CINEA:s uppfattning eller ståndpunkt. Läs mer om LIFE-programmet på EU-kommissionens webbplats:

<https://ec.europa.eu/easme/en/life>

Länsstyrelsen
Västra Götaland